

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА IX КЛАС
КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в IX клас разширява и допълва овладените знания и придобитите умения в прогимназиалния етап, свързани с различни културни епохи и литературни периоди, с тълкуване на литературен текст съобразно жанровите и културноисторическите му характеристики и съобразно принадлежността му към литературно направление и/или период, както и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с овладяването на знания за светогледните идеи на Просвещението, Романтизма и модерността като културни епохи и с Българското възраждане, както и със съотнасянето на интерпретирани в текстове от тези епохи и периоди ценности и норми, проблеми и конфликти с личния опит на ученика, а също и с познаването на отношенията автор – текст – читател и с умението за оценяване начини на въздействие на текст.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с уменията за тълкуване на различни като културен произход, принадлежност към литературно направление и/или период и жанр текстове. Литературните компетентности може да се изградят на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч (есе, резюме) както откъм смисловата ѝ, така и откъм действителната ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество, с развиване на неговите изследователските умения и творческо въображение.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Различава светогледни идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучените текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане, и обосновава позиция по тях.</p> <p>Свързва изучените творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването им и със съответното литературно направление.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в изучените творби от Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни</p>

	самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Тълкува изучените творби от Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане съобразно културноисторическите им характеристики.</p> <p>Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата.</p> <p>Тълкува изучените творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики.</p> <p>Различава характерни черти и проявления на Романтизма, реализма, модернизма като направления в литературата и на Българското възраждане като литературен период и тълкува изучените творби съобразно принадлежността им към съответното направление или период.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучените творби.</p> <p>Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучени творби от различни културни епохи и/или литературни направления и периоди.</p>
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Създава резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст с определена комуникативна цел.</p> <p>Създава есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст, с определена комуникативна цел.</p> <p>Спазва книжовните езикови правила.</p> <p>Анализира и критично оценява свои и чужди резюмета според осъществяването на комуникативните им цели.</p> <p>Анализира и критично оценява свои и чужди есета по морален проблем според осъществяването на комуникативните им цели.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Просвещение	<p>Познава значението на Просвещението като културна епоха.</p> <p>Различава отличителни за епохата на Просвещението светогледни идеи.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна (или изследователска, или творческа) задача, свързана с аргументиране на позиция по отличителна за епохата на Просвещението светогледна идея.</p>	Просвещение
I.1. Из „Пътешествията на Гъливер“ (Дж.Суифт): I глава от I част, I глава от II част	<p>Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Пътешествията на Гъливер“.</p> <p>Познава значението на понятието <i>сатира</i>.</p> <p>Тълкува изучените откъси от „Пътешествията на Гъливер“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъсите от „Пътешествията на Гъливер“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Просвещението, и обосновава позиция по тях.</p>	сатира
II. Романтизъм	Познава значението на Романтизма като културна епоха и като направление в	Романтизъм

	<p>литературата.</p> <p>Различава отличителни за епохата на Романтизма светогледни идеи.</p> <p>Обяснява прилики и разлики между светогледни идеи на Просвещението и Романтизма в контекста на културната динамика.</p>	
<p>II.1. „Дон Жуан“ (Дж. Байрон): VIII песен</p>	<p>Познава значението на понятието <i>поема</i>.</p> <p>Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в VIII песен от „Дон Жуан“.</p> <p>Тълкува VIII песен от „Дон Жуан“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на Романтизма като направление в литературата в VIII песен от „Дон Жуан“ и я тълкува съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава тропи и фигури в VIII песен от „Дон Жуан“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в VIII песен от „Дон Жуан“.</p>	<p>поема</p>
<p>II.2. „Евгений Онегин“ (А. С. Пушкин): III и VIII глава</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в III и в VIII глава от „Евгений Онегин“.</p> <p>Тълкува III и VIII глава от „Евгений Онегин“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на Романтизма като направление в литературата в III и VIII глава от „Евгений Онегин“ и ги тълкува съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава тропи и фигури в III и VIII глава от „Евгений Онегин“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в III и VIII глава от „Евгений Онегин“.</p>	
<p>III. Реализъм.</p> <p>III. 1. „Дядо Горио“ (О. дьо Балзак)</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Дядо Горио“.</p> <p>Тълкува „Дядо Горио“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Познава значението на реализма като направление (и метод) в литературата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на реализма в романа „Дядо Горио“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Дядо Горио“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Дядо Горио“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Дядо Горио“.</p>	<p>реализъм</p>

<p>III.2. „Мадам Бовари“ (Г. Флобер): VII глава от I част</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в откъс от „Мадам Бовари“.</p> <p>Тълкува изучения откъс от „Мадам Бовари“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на реализма в откъс от „Мадам Бовари“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъс от „Мадам Бовари“ и обяснява функциите им.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъс от „Мадам Бовари“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа (или изследователска, или комуникативна) задача, свързана с изработване на сценарий за филм по „Мадам Бовари“.</p>	
<p>IV. Модернизъм</p>	<p>Познава значението на модернизма като направление в литературата.</p> <p>Различава характерни черти на модернизма.</p> <p>Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска (или комуникативна, или творческа) задача, свързана с проявления на модернизма в европейското изкуство.</p>	<p>модернизъм</p>
<p>IV.1. Символизъм. „Сплин“ (LXXVIII) (Ш. Бодлер)</p>	<p>Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Сплин“ на Ш. Бодлер.</p> <p>Тълкува „Сплин“ на Ш. Бодлер съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Познава значението на символизма в контекста на модернизма.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на символизма в „Сплин“ на Ш. Бодлер и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Сплин“.</p>	<p>символизъм</p>
<p>IV.2. „Есенна песен“ (Пол Верлен)</p>	<p>Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Есенна песен“ на Пол Верлен.</p> <p>Тълкува „Есенна песен“ на Пол Верлен съобразно родовите, жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбите.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на символизма в лирически текстове на Пол Верлен и тълкува творбите съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава тропи и фигури в „Есенна песен“ и обяснява функциите им.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Есенна песен“.</p>	

V. Българско възраждане	<p>Познава значението на Българското възраждане като литературен период.</p> <p>Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи.</p> <p>Обяснява прилики и разлики между светогледни идеи на Ренесанса, Просвещението, Романтизма и Българското възраждане в контекста на културната динамика.</p>	Българско възраждане
V.1. Из „История славянобългарска“ (Паисий Хилендарски): Предисловие	<p>Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в Предисловието на „История славянобългарска“.</p> <p>Тълкува Предисловието на „История славянобългарска“ съобразно културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в Предисловието на „История славянобългарска“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.</p>	
V.2. „Изворът на Белоногата“ (П. Р. Славейков)	<p>Тълкува „Изворът на Белоногата“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.</p> <p>Оценява завършека на „Изворът на Белоногата“ във връзка със сюжета на творбата и/или с изразените в нея преживявания.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Изворът на Белоногата“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава тропи и фигури в „Изворът на Белоногата“ и обяснява функциите им.</p> <p>Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в „Изворът на Белоногата“, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледните идеи, характерни за Просвещението и Романтизма, в контекста на културната динамика.</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Изворът на Белоногата“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Изворът на Белоногата“.</p>	

<p>V.3. „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“ (Хр. Ботев)</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на елегията, проявени в „Майце си“ и в „Обесването на Васил Левски“.</p> <p>Разпознава жанрови характеристики на баладата и на одата, проявени в „Хаджи Димитър“.</p> <p>Тълкува „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбите.</p> <p>Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“ и тълкува творбите съобразно посочените проявления.</p> <p>Разпознава тропи и фигури в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“ и обяснява функциите им.</p> <p>Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в творби на Христо Ботев, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледните идеи, характерни за Просвещението и Романтизма, в контекста на културната динамика. (Две творби по избор между „Елегия“, „Майце си“, „Към брата си“, „В механата“, „Хаджи Димитър“, „Моята молитва“, „Странник“, „Патриот“, „Обесването на Васил Левски“, „Смешен плач“, „Политическа зима“ и др.)</p> <p>Съпоставя с личния си опит интерпретирани в творби на Христо Ботев ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. (Две творби по избор между „Елегия“, „Майце си“, „Към брата си“, „В механата“, „Хаджи Димитър“, „Моята молитва“, „Странник“, „Патриот“, „Обесването на Васил Левски“, „Смешен плач“, „Политическа зима“ и др.).</p> <p>Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“.</p>	
--	---	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента ЛИТЕРАТУРА се предвиждат 18 часа върху изученото в VIII клас есе по морален проблем, както и върху следната тема:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст	Познава особеностите на резюмето. Създава резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди резюмета.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в IX клас е 108 часа – 54 часа за български език (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 54 часа за литература (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Седмичният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в IX клас е 3 часа – 1,5 часа за български език (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности) и 1,5 часа за литература (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности).

Препоръчително разпределение на часовете в компонента ЛИТЕРАТУРА:

За нови знания	44 %
За упражнения	33 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контрол и оценка	11 %

ОЦЕНЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60 %
Оценки от контролни и от класни работи	20 %
Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	20 %

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Деятности и междупредметни връзки
Компетентности в областта на българския език	Създаване на писмени и на устни текстове, съобразени с книжовните езикови правила. Извличане и обработване на информация от текстове в съответствие с книжовните езикови правила.
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучени в часовете по литература текстове с текстове, изучени в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на светогледните идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане и съвременната епоха. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните интерпретации на светогледните идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане и съвременната епоха.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.